

twee bijzondere gedichten

anthony draaisma muraliprabhu - maurik - januari 2010

productie yoga intervisiekring – www.yoga-intervision.com

(*) ter toelichting van production 10 'interpretatieregels t.b.v. sprookjes, mythen enz.'
zie www.yoga-intervision.com/pdf/rules_of_interpretation.pdf

opgedragen aan athanasius alphonsus maria draaisma

* 1 februari 1910 † 24 oktober 1984)

interpretatie van poëzie

Ook bij het lezen van poëzie is de hoofdregel uit onze interpretatieregels (*) van toepassing: door inleving in het beschrevene, door vereenzelviging ermee, ontdekt de lezer wat het gedicht hem doet. Herhaald lezen, het gedicht van buiten leren, het hardop opzeggen, zijn daarvoor geëigende middelen. Als vanzelf start dan een proces waarbinnen de lezer, al interpreterend, in contact komt met wat de dichter tot uitdrukking brengt. Pas dan zijn, hoewel beide processen onderling verweven zijn, eigen beleving en ervaring aan de orde. Die hoeven niet dezelfde te zijn als die van de dichter. Alleen al niet omdat, meer dan eens, ook voor de dichter zelf zijn gedicht meerduidig blijkt, om interpretatie vraagt. Dat is niet vreemd. Het bijzondere van poëzie is haar evocatieve kracht: gedichten roepen hoogstpersoonlijke ervaringen op, nodigen uit tot introspectie, tot reflectie. Verschuiven in de tijd. Zeker als het om bijzondere gedichten gaat. Gedichten bijvoorbeeld die binnen de familie betekenisvol zijn, mogelijk zelfs van generatie op generatie worden overgedragen. Gedichten die ons helpen onszelf en elkaar beter te begrijpen. Gedichten die ons leven verrijken.

twee bijzondere gedichten

Twee van zulke bijzondere gedichten zijn 'het souper' en 'het kind en ik', beide van Martinus Nijhoff. Binnen onze familie althans. Bij vaders overlijden troffen wij op het tafeltje, naast zijn bed, 'Dichters van dezen tijd' (P. N. van Kampen en Zoon, Amsterdam 1954, 19e druk). De bundel lag open op blz. 108-109, met daarop de beide gedichten. Wij kenden ze niet. Het was dus op een wel heel markant moment dat vader ons op het bestaan ervan wees. Op een haast even markant moment vragen wij voor deze gedichten aandacht. Dit jaar is het immers 100 jaar geleden dat vader Draaisma - intussen overgrootvader - werd geboren. Eind oktober vorig jaar was het bovendien 25 jaar geleden dat hij overleed. De gedichten moeten voor hem van grote betekenis zijn geweest. Door te ontsluiten wat de gedichten voor hem moeten hebben betekend - en dat vervolgens, binnen de beslotenheid van ons hart, ook voor onszelf te doen - betuigen wij zowel hem als deze gedichten de eer die zij verdienen.

het souper

't Werd stil aan tafel. 't Was of wijn en brood
werd neergeslagen uit den greep der handen
De kaarsvlam hing lang-wapperend te branden
En 't raam sprong open door een donkren stoot.

Als water woelden in den nacht de landen
Onder het huis; wij voelden hoe een groot
Waaien ons aangreep, hoe de wieken van de
Vaart van den tijd ons droegen naar den dood.

Wij konden ons niet bij elkaar verschuilen:
Een mensch, eenzaam, ziet zijn zwarte eenzaamheid
Dieper weerkaatst in de oogen van een ander -

Maar als de winden langs de daken huilen,
Vergeet, vergeet waar ons zwak hart om schreit,
Lach en stoot glazen stuk tegen elkander.

thema's

Aanvankelijk meenden wij: het ging vader om 'het souper'. 'Het kind en ik' stond er slechts naast. Terugkijkend op zijn leven, geïnspireerd door kunst als dat was, rees al spoedig de gedachte dat ook 'het kind en ik' voor vader van grote betekenis moet zijn geweest. Handelend immers over een dichter, een kunstenaar, op zoek naar de bron van zijn inspiratie. Wat 'het souper' betreft, het waren de thema's ervan die ons tot de veronderstelling brachten dat het vooral dit gedicht was dat vader had aangesproken. Thema's overduidelijk betrekking hebbend op dood en eenzaamheid. Het eerste thema, de dood, was in de aanloop naar zijn overlijden uiterst actueel geweest. Het andere, eenzaamheid, niet minder, maar dan zijn leven lang.

zwak hart

Vader had de laatste jaren een hartkwaal. Dat bleek pas vlak voor zijn dood. Zijn hartinsufficiëntie werd lange tijd door de huisarts genegeerd. Vader had hem in vertrouwen genomen, hem over zijn leven, zijn ups en downs, verteld. Te licht had bij de arts de mening post gevat dat vaders klachten hun herkomst vonden in 'waar ons zwak hart om schreit', zoals Nijhoff zo beeldend omschrijft. Pas toen hij, enige weken voor zijn overlijden, beklemtoonde dat het toch echt zijn fysieke hart was waar hij zo veel pijn van ondervond, zette de huisarts een begin van behandeling in. Aldus moeder. Iets wat wij in vaders dagboek aantekeningen nadien bevestigd zagen ... Kan het zijn dat vader ons door middel van de opengeslagen dichtbundel berichtte wat hem was overkomen? Zo het geen bewuste act van hem was, voor ons had de opengeslagen bundel dat effect.

eenzaamheid

Zoals gezegd, zijn pijn was niet alleen van fysieke aard. Vaders leven was niet gelopen zoals hij dat graag had gezien. Gevoelens van eenzaamheid, hun oorsprong vindend in zijn jeugd, speelden hem parten. 'Wij mensen kunnen elkaar niet begrijpen', kon hij dan zeggen. 'In andermans ogen zien wij onze eigen eenzaamheid weerkaatst', vulde hij soms aan. Letterlijk ontleend aan Nijhoff. Al wisten wij dat toen niet ... Gelukkig kon vader ook vrolijk zijn, geestig, met een vleugje zelfspot ook. Hij sloeg dan soms zelfs door. Kijkend naar de slotregel uit het laatste couplet vinden we daar wellicht iets van terug. Immers, toosten en daarna de glazen tegen elkaar stuk stoten, is wel wat al te uitbundig. Daarover, over deze slotregel, hierna meer. Laten wij met onze, uiteraard subjectieve, duiding van 'het souper', bij het begin beginnen. Bij titel en eerste couplet, bepalend als die zijn voor het geheel.

de dood

Op tafel brandt 'lang-wapperend' een kaars. De kaars is aan het uitgaan. De dichter zegt er mee dat sterven voor de 'ons' uit het gedicht, een proces van langdurige aard is. Dat proces begint met een plotselinge aankondiging ervan. Midden onder 'het souper' - titel van het gedicht - treedt de dood binnen. Midden onder de maaltijd die het leven is. Dat hoeft niet altijd feitelijk te zijn, het kan ook een gedachte zijn, een plotseling besef. Het besef dat het leven eindig is, mogelijk niet kan worden afgemaakt. Daarbij staat 'tafel' voor 'van binnen'. 't Werd stil aan tafel' voor 'schrik'. Tegelijk staat 'tafel' voor 'gezin', voor 'relaties'. De dialoog met hen wordt onderbroken. 'Wijn en brood' verwijzen naar de essentialia van het leven, naar al wat de disgenoten met elkaar delen. 'Openspringend raam' en 'donkren stoot' staan voor het zich plotseling opdringende besef van een naderende dood. 'Huis' staat voor de 'ons' uit het gedicht, de 'wij' uit het tweede en derde couplet. Voor de dichter, vader, de lezer.

feest

Biedt het laatste couplet een troostend perspectief? Moedigt het aan ons leed te verdringen? Beveelt het beide aan? Hoe vader het slotcouplet verstond, wij zullen het niet weten. Dat hij er troost in vond staat voor ons vast. De dichter begrijpt hem. Ook hij typeert eenzaamheid als menselijk tekort. Als 'condition humaine'. De dood slechts biedt uitkomst. In het licht van de eeuwigheid lost eenzaamheid zich op, vergeten wij 'waar ons zwak hart om schreit', aldus stelt hij ons in het vooruitzicht ... Zo verstaan kan de dood, denken aan de dood zelfs ook, bevrijding zijn. Een feest, dat je samen viert. Een feest, waarop je met elkaar lacht, toost, glazen stuk slaat. Zoals bij bruiloften wel gewoonte is. Het onheil, gesymboliseerd door brekend glas, heeft reeds plaats gevonden. Puur vreugde is wat volgt.

Of is het mogelijk die vreugde eerder te beleven? 'Het kind en ik', het gedicht op de rechterpagina van vaders opengeslagen dichtbundel laat dat zien. Liet dat, menen wij, hem zien. Zoals hij nu aan ons.

het kind en ik

Ik zou een dag uit vissen,
ik voelde mij moedeloos
Ik maakte tussen de lissen
met de hand een wak in het kroos.

Er steeg licht op van beneden
uit de zwarte spiegelgrond.
Ik zag een tuin onbetreden
en een kind dat daar stond.

Het stond aan zijn schrijftafel
te schrijven op een lei.

Het woord onder de griffel
herkende ik, was van mij.

Maar toen heeft het geschreven,
zonder haast en zonder schroom,
al wat ik van mijn leven
nog ooit te schrijven droom.

En telkens als ik even
knikte dat ik het wist,
liet hij het water beven
en het werd uitgewist.

expressie

Aanvankelijk meenden wij dus dat het vooral 'het souper' was waardoor vader was geraakt. Meer en meer echter raakten wij ervan overtuigd dat ook 'het kind en ik' voor hem betekenisvol was geweest. Temeer ook vanwege de samenhang die wij tussen beide gedichten meenden te herkennen. Vader leidde een door kunst geïnspireerd leven. Schoonheid, het leven in expressie vangen, is wat hij beoogde. Vader schilderde, fotografeerde, speelde piano, orgel, viool. Ernaar hunkerend zich langs die weg mede te delen, ontbrak het hem aan publiek, ontbeerde hij waardering.

onbevangen kind

Zelden leidden zijn pogingen tot een eigen 'ja, dat is het'. Menigmaal voelde hij zich moedeloos. Als de dichter uit 'het kind en ik'. Gevolgd zelfs soms door smart. Zo handelt 'het kind en ik' over het zoeken naar de bron van waaruit de kunstenaar tot uitdrukking brengt wat hem bezielt. Die bron blijkt het kind in hem te zijn. Het staat in een onbetreden tuin, nog niet bevangen door het leven. Verloren gewaand ontmoet hij dat kind in het diepst van zijn ziel. Wat het hem te zeggen heeft valt niet vast te houden: het wordt uitgewist. Wat staat voor woordloos begrijpen, voor opgaan in ervaring, voor ervaring die geen sporen achterlaat. Zoals het kind die, ongeweten, kent. Eenmaal dat kind weer tot leven gewekt verliest de drang tot expressie zijn dwingende kracht. Bewondering, verwondering, sec, herwinnen hun vroegere plaats. De cirkel is gerond, de eenzaamheid uit 'het souper' doorbroken.

Athanasius Alphonsus Maria Draaisma (Staas), geb. 01-02-1910, een na jongste van vijf, groeide op in een Amsterdams banketbakkersgezin. Zijn ouders wisten met de dromer die hij bleek, niet goed raad. Zij stuurden hem naar een kostschool in Kerkrade, geleid door Broeders Franciscanen. Terug in Amsterdam (1924) werd Staas banketbakker. Zijn hart echter lag bij de muziek. 'Daar kon je geen droog brood mee verdienen', vond zijn vader. Het Utrechts Conservatorium, waar hij was toegelaten, bleef voor hem gesloten. In 1933 keerde Staas naar Kerkrade terug. De dromer had zich tot zoeker ontpopt: Staas werd Broeder Franciscaan. Muziekbroeder! Tot eind 1937 bleef hij daar.

Na zijn vertrek uit Kerkrade pakte Staas het banketbakkersvak weer op. Begin 1940 huwde hij met Alijda Rutgers, moeder van drie kinderen, weduwe van Augustinus Hagdorn, een bekend Arnhems banketbakker, wiens zaak zij voortzette. Ook Staas en zij kregen drie kinderen, waarvan er twee op jonge leeftijd overleden. Staas had geen affiniteit met het zakenleven. In 1950 betrok hij een woning in de Burgemeesterswijk. Daar wijdde hij zich aan muziek, schilderkunst, fotografie. Het gezin bleef boven de zaak wonen. Begin jaren zestig namen kinderen Hagdorn de zaak over. Alijda en Staas hernamen hun gezamenlijke leven. Staas overleed op 24 oktober 1984, Alijda op 23 december 1998.